

SPLOŠNO STROKOVNO IZPOPOLNJEVANJE UČITELJEV

Dolžnost ali tudi izziv za pedagoške fakultete

*dr. Cveta
Razdevšek -
Pučko
Pedagoška
fakulteta Univerze
v Ljubljani*

V uvodu želim opisati dilemo, ki se mi poraja v zvezi z »visokošolskim izobraževanjem odraslih«. Po psiholoških klasifikacijah spadajo vsi študenti (ali vsaj vsi, ki so stari nad 20 let) med »odrasle«, kar pomeni, da je vse univerzitetno izobraževanje v resnici izobraževanje odraslih, običajno pa si pod tem izrazom predstavljamo izredne študente. V sedanjih razmerah, ko je med izrednimi študenti veliko število enako (ne)odraslih kot pri rednem študiju, tudi ta opredelitev ne velja več.

Zato bom v nadaljevanju obravnavala kot »odrasle« le tiste izredne študente, ki znova začnejo študirati po nekajletnih praktičnih izkušnjah (na pedagoški fakulteti so to predvsem učiteljice/učitelji z višješolsko diplomom, ki se vpisujejo v tretji letnik visokošolskega izobraževanja), zlasti pa udeležence različnih programov strokovnega izpopolnjevanja.

Obe pedagoški fakulteti (v Ljubljani in Mariboru) dokaj uspešno skrbita za strokovno izpopolnjevanje svojih diplomantov, v zadnjih letih namenjajo temu področju več pozornosti tudi na drugih fakultetah, ki usposablajo učitelje za delo v osnovnih in srednjih šolah (med temi izstopa Fakulteta za šport), za strokovno izpopolnjevanje diplomantov pa poleg fakultet skrbijo tudi različna stanovska društva (slavistično, geografsko, društvo učiteljev kemije, biologije ...).

Na podlagi poznavanja procesov v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja na Pedagoški fakulteti v Ljubljani ugotavljam, da programi (seminarji) stalnega strokovnega izpopolnjevanja ne pomenijo samo izpolnjevanja dolžnosti, ampak tudi:

1. možnost preizkušanja (testiranja) novih metod ali pristopov;

2. uvajanje novih tem, predmetov ali predmetnih področij;

3. način uvajanja novih dodiplomskih ali podiplomskih programov.

1. Učitelji iz prakse so kritični, na novo znanje gledajo z vidika možnosti uporabe v razredu: ta odnos omogoča izvajalcem, da z evalvacijo seminarjev sproti ugotavljajo smiselnost novih pristopov, jih v skladu z ugotovitvami evalvacije spreminjajo in dopolnjujejo (primer: opisno ocenjevanje).

2. Zaradi proceduralnih zahtev v okviru Univerze in Ministrstva za šolstvo in šport je spreminjanje programov, ki presega obseg rednega posodabljanja (npr. uvedba novega predmeta), dolgotrajen postopek, zato bi zanj strokovnjaki fakultet potrebovali bistveno več časa, da bi novo znanje doseglo raven prakse. Še več, poleg časovnega vidika je treba upoštevati še vidik obsega in moči vplivanja. Z rednim študijem »dosežemo« pri določenem programu na leto (čez 5 ali več let) od 10 do 100 diplomantov (odvisno od področja), s seminarji strokovnega izpopolnjevanja pa lahko (v enem letu) tudi več sto učiteljev. Če razmišljamo o moči vplivanja, moramo vedeti, da je diplomant, pripravnik ali novinec le redko sposoben že na začetku svojega dela uveljavljati novosti, ki jih praksa še ne pozna in je zato do njih običajno dokaj skeptična. Nasprotno pa se seminarjev strokovnega izpopolnjevanja običajno udeležujejo (tudi) izkušeni učitelji, ki

Fakultete, ki izobražujejo učitelje/profesorje za delo v šolah, so zavezane (predvsem moralno) skrbeti tudi za strokovno izpopolnjevanje svojih diplomantov, in sicer:

- jih seznanjajo z (vsebinskimi in didaktičnimi) novostmi na strokovnem področju;
- jih seznanjajo z izsledki znanstvenoraziskovalnega dela.

jem »dosežemo« pri določenem programu na leto (čez 5 ali več let) od 10 do 100 diplomantov (odvisno od področja), s seminarji strokovnega izpopolnjevanja pa lahko (v enem letu) tudi več sto učiteljev. Če razmišljamo o moči vplivanja, moramo vedeti, da je diplomant, pripravnik ali novinec le redko sposoben že na začetku svojega dela uveljavljati novosti, ki jih praksa še ne pozna in je zato do njih običajno dokaj skeptična. Nasprotno pa se seminarjev strokovnega izpopolnjevanja običajno udeležujejo (tudi) izkušeni učitelji, ki

lahko zelo vplivajo na spremembe ali vsaj bolj, kot to velja za novince – o tem sem razpravljala tudi v zvezi z uvajanjem sprememb pri poučevanju začetnega naravoslovja, School Field, 1994 (primer: seminarji v okviru projekta TEMPUS, začetno naravoslovje).

3. V primerjavi z uvajanjem novih predmetov so tudi postopki uvajanja novih dodiplomskih ali podiplomskih programov prav tako dolgi in zapleteni, zato je v posameznih primerih ne le hitreje, ampak tudi smotrno (zaradi hitrejših in enostavnejših možnosti spreminjanja in dopolnjevanja) nov program najprej »preizkusiti« v obliki strokovnega izpopolnjevanja. Kreditni sistem v načelu omogoča, da se tovrstne dejavnosti kandidatom kasneje, ko se vpišejo v »pravi« program (dodiplomski, podiplomski ali program za izpopolnjevanje) priznajo (akreditirajo) (primeri:

specialistični program »Pomoč z umetnostjo«, »Supervizija«, program izpopolnjevanja za prvi razred nove devetletke).

Poleg navedenih priložnosti je delo z odraslimi (udeleženci izrednega študija in seminarjev stalnega strokovnega izpopolnjevanja) za vse izvajalce odlična priložnost preizkušanja organizacijskih in pedagoških sposobnosti. Zaradi že omenjene kritičnosti, ki ni samo posledica izkušenj, ampak (zaradi finančne udeležbe) tudi večje odgovornosti odraslih udeležencev, morajo izvajalci skrbneje načrtovati in izpeljati te oblike. Odziv je veliko bolj neposreden: če programi niso privlačni, ni zadosti prijav, če je predavatelj dolgočasen, je velik osip, udeleženci običajno nimajo za

držkov za javno izražanje nezadovoljstva, v anonimnih evalvacijskih postopkih pa dajejo zelo tehtne in konstruktivne predloge za spremembe ali izboljšanje. Vse to so za izvajalce dragocene informacije, seveda pod pogojem, da so jih sposobni sprejeti in uporabiti.

Udeleženci iz prakse so tudi bogat vir praktičnih izkušenj, ki lahko izredno obogatijo ne le oblike, pri katerih neposredno sodelujejo, ampak tudi siceršnje delo pri rednem študiju, bodisi tako, da predavatelj izkušnje uporabi kot primere, bodisi tako, da odrasle udeležence povabi k sodelovanju v redni program, pri katerem lahko neposredno predstavijo svoje izkušnje ali poglede.

Učitelji (profesorji) iz prakse se večinoma radi udeležujejo različnih oblik usposabljanja na matičnih fakultetah – nekaj let po diplomi zbledijo tudi morebitne negativne izkušnje in povratek na fakulteto jim pomeni spomine na »lepa študentska leta«. Tudi brez sentimentalnih reminiscenc dajejo prednost fakulteti pred Zavodom za šolstvo, ki je še vedno sinonim za »oblast«. Če bi imeli možnost (predvsem finančno), pa bi se seveda najraje udeležili rezidenčnih seminarjev, v katerem izmed turističnih krajev.

V primerjavi z nekaterimi zasebnimi agencijami za izobraževanje pomeni sodelovanje v izobraževanju odraslih za večino visokošolskih učiteljev in sodelavcev dodatno breme (predvsem kot časovna obremenitev), ki nima skoraj nobene teže v habilitacijskih postopkih, ponuja pa druge priložnosti in običajno tudi bolj neposredno zadovoljstvo kot pa delo z rednimi študenti.

Če analiziramo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja na Pedagoški fakulteti v Ljubljani v zadnjih letih, lahko ugotovimo takšen razvoj:

- Od ekstenzivnih, kratkih, večinoma predavateljskih oblik z velikim številom udeležencev k intenzivnejšim, daljšim programom z delavniškimi oblikami v malih skupinah (to dokazujejo tudi podatki o številu udeležencev – pri približno enakem številu seminarjev je bilo število udeležencev v šol. letu 1993/94 približno 3000, v letu 1995/96 pa 1712).

- Od udeležencev kot pasivnih poslušalcev k vključevanju izkušenih učiteljev/učiteljic, ki poznajo potrebe v praksi, kot sodelavk/sodelavcev pri izvajanju programov.

- Od programov brez poznavanja učinkov (in tudi brez zanimanja zanje) v praksi k oblikam dela, ki od udeležencev zahtevajo aplikacijo pridobljenih spoznanj v praksi ter poročanje (pisno, ustno, nastop) o učinkih (pozitivnih in negativnih) teh aplikacij. (Ta razvoj je sicer posledica včasih dokaj formalizirane zahteve po tem, da se mora seminar, če naj udeleženci pridobijo »točke«, končati z izdelkom, vendar ugotavljamo (Pučko, Vzgoja in izobraževanje, 1994), da so posledice večinoma vendarle pozitivne.)

- Od programov, ki so se jih udeleževali samo nekateri učitelji/učiteljice iz prakse, saj razen novega znanja programi niso »imeli« drugih

*Delo z odraslimi
pomeni za učitelje
bogat vir praktičnih
izkušenj.*

»posledic«, k bolj enakomerni zastopanosti udeležencev, saj so udeležba, opravljanje obveznosti in pridobivanje točk povezani s poklicnim napredovanjem.

- Od včasih »vzvišenega« akademskega pristopa, ki ne išče povratnih informacij, k povečani občutljivosti za odziv udeležencev in za-

Razvoj stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev je, kljub nekaterim negativnim sopojavom, vendarle večinoma pozitiven, zato je mogoče potrditi tezo, da pomeni sodelovanje v izobraževanju odraslih za visokošolske inštitucije zares priložnost za kvalitetno delo, s pozitivnimi posledicami za redni študij.

nimanju za izide evalvacije (ki je obvezna za vse programe, ki jih financira MŠŠ).

V zvezi z razmišljanjem o nadaljnjem razvoju tega področja se kaže predvsem dve potrebi:

- Obe pedagoški fakulteti bosta morali z Izoobraževalnim centrom pri Ministrstvu za šolstvo in šport posvetiti več pozornosti usposabljanju učiteljev mentorjev, ki naj bi v skladu z razvojem izobraževanja učiteljev drugod po svetu prevzeli več odgovornosti za praktično usposabljanje učiteljskih kandidatov, po novi zakonodaji pa tudi za usposabljanje pripravnikov.
- Zaradi velikega povpraševanja po nekaterih oblikah izpopolnjevanja, ki jo spremlja izra-

zita kadrovska šibkost na istih področjih (specialne strokovne didaktike), bo treba nujno razmišljati o usposabljanju »multiplikatorjev« ali o akademskem modelu usposabljanja. Ne glede na sorazmerno majhnost Slovenije so nekatera področja, ki jih visokošolski učitelji in sodelavci brez tega načina ne bodo (bomo) mogli zadovoljivo pokriti.

Glede na ti dve izstopajoči potrebi (p)ostaja visokošolsko izobraževanje odraslih pomemben del dejavnosti na pedagoških fakultetah. Tržna naravnost tega področja ima sicer lahko tudi negativne posledice, ki se jih je treba zavedati in jih, če je le mogoče, tudi preprečiti, prinaša pa tudi vrsto pozitivnih sprememb (v zvezi z metodami in predvsem z odnosom do udeležencev), ki bi lahko na splošno vplivale na kvaliteto visokošolskega izobraževanja.

LITERATURA

Katalog stalnega strokovnega spopolnjevanja za leto 1996/97, MŠŠ in Izobraževalni center pri Zavodu za šolstvo.

Poročilo (interno) o izvedbi seminarjev stalnega strokovnega izpopolnjevanja na Pedagoški fakulteti v Ljubljani za šol. leto 1995/96.

Razdevšek – Pučko, Cveta (1986) Učinkovitost dopolnilnega izobraževanja učiteljev, *Sodobna pedagogika*, Vol. 37, No. 9-10, 560-565.

Razdevšek – Pučko, Cveta (1984), Sklepna seminarska naloga kot sestavni del programov stalnega strokovnega izpopolnjevanja pedagoških delavcev, *Vzgoja in izobraževanje*, letnik XXV, št. 1, str. 20-23.

Razdevšek – Pučko, Cveta (1994), The Future of Teacher Education in Slovenia: Botswana or England?, *The School Field*, Vol. 5, No. 3/4, 79-86.